

१०१ ॥ वातकतृतीयशतकमिदं ॥ ॥
श्रीजीवकृष्णशर्मलितं ॥ ॥

ॐ श्री गणेशाय नमः ॥ ॥ काले चरियुगा संधिः काले च मि
त्रविग्रहः ॥ कार्यकारणमाश्रित्य कालं क्षिपति पण्डितः ॥ १ ॥
कालः पचति भूतानि कालः संहर्ते पुजाः ॥ कालः सुप्तेषु
जागर्तिका लोहिदुरतिक्रमः ॥ २ ॥ कालात्परो हेतवी
जं फलं कालात्प्रवर्तते ॥ काले प्रवर्तते सृष्टिः पुनः कालो
पि संहरेत् ॥ ३ ॥ एवं दिशो भूमिरापश्च वक्ष्य कार्तल
मारुताः ॥ सर्वं संहर्ते कालस्तस्मात् कालो महत्तरः ॥

रामः

॥ १ ॥

कंवल धारी
श्लोकः २

॥ ४ ॥ किं करिष्यति वक्ता च श्रोता यत्र न बुध्यते ॥ न गृक्ष
परां कग्रामे रजकः किं करिष्यति ॥ ५ ॥ कदली बतम
धस्थो वह्निर्मन्त्रपराक्रमः ॥ अविवेकि जनस्थाने गुणा वान्
किं करिष्यति ॥ ६ ॥ प्रलये भिन्नमर्यादा भवन्ति किल सा
गराः ॥ सागरा भिन्नमिच्छन्ति प्रलये पितृसाधवः ॥ ७ ॥
मेरुश्चरति कल्पान्ते मर्यादं सागरस्पृश ॥ प्रतिपन्नमहास
त्वानचरति कदाचन ॥ ८ ॥ विद्यते स्त्रीषु चापल्यं विद्य

वस्त्रहीनः १

तेवाह्नरोत्तयः॥ पारुष्यं विद्यते नीवेद्यासाधुषु विद्यते॥ ९०॥
 साधुः सन्मानमात्रेण भवति देहविक्रयी॥ उपकारशतेना
 पि दुर्जनः केन गृह्यते॥ ९१॥ बुधवो ध्याति शास्त्राणि
 नाबुधः शास्त्रबोधकः॥ पुत्रक्षेपिकृते दीपे बक्षुहीनो
 न यश्पति॥ ९२॥ नारिकेलफलाकारा दृश्यन्ते केषि
 सज्जनाः॥ अन्येपि वदन्त कारवहिरैव मनोहराः॥ ९३॥
 चन्दनाच्छीतलश्चन्द्रश्चन्दनेन तु चन्द्रमाः॥ चन्द्रचन्दन

रामः
 ॥ २ ॥

योर्मयोसाधुसंयर्कशीतलं॥ ९४॥ अधमाधनमिच्छन्ति प्राप्तिमिच्छन्ति मध्य
 माः॥ उत्तमामानमिच्छन्ति प्राप्तिमहतांधनं॥ ९५॥ मक्षिकावृणामिच्छन्ति
 धनमिच्छन्ति पार्थिवं॥ नीचाः कलमिच्छन्ति शान्तिमिच्छन्ति साधवः॥ ९६॥
 शतैवार्थमिच्छन्ति रूपमिच्छन्ति दारिकाः॥ ज्ञातयः कुलमिच्छन्ति स्वर्गमिच्छ
 न्ति तापसाः॥ ९७॥ अतिक्लेशेन यदुष्यं प्रतिलोभेन यत्सुखं॥ यथापादवया
 वृत्तिरैव साधुषु विद्यते॥ ९८॥ भक्षक्यं नारभेत्प्राज्ञः अकार्यं नैव कार
 येत्॥ स्वस्य कार्यं न कुर्वीत निष्फलं नैव सेवयेत्॥ ९९॥ शैले शैलेन प्रा
 णिक्यं प्रौक्तिकं न गजे गजे॥ साधवो न हि सर्वत्र चन्दनं न वने वने॥ १००॥

परकार्येषु युक्तात्मा स्वकार्येषु प्रसाधकः ॥ सुहृत्कार्येषु निर्वृत्ती राजक
 र्येषु विक्रमः ॥ २० ॥ जललेखे वती चाना यत्कृतं तत्र दृश्यते । अव
 लेन च साधूनां शिलालेखे वति क्षुतिः ॥ २१ ॥ महतामापदः सन्ति मह
 तामपि संपदः ॥ इतरेषु मनुष्येषु नापदो नैव संपदः ॥ २२ ॥ शं
 भुस्तु व्यतिवाक्येण वस्त्रशेषेण च दुःसाः । विमुक्त्यर्थेण मानेण महान्नः का
 संभुटेः ॥ २३ ॥ लेखकः पाठकश्चैव ये वा त्वेतावन्निवृत्तकाः । सर्वे व्यस
 तिनो मूढाः क्रियावत्तश्च पण्डिताः ॥ २४ ॥ वाणिज्यमश्ववाणिज्यं राज
 से नयोवनं ॥ धीराश्च त्वारि कुर्वन्निवाताः क्षत्रिया हकाः ॥ २५ ॥

रामः
॥ ३ ॥

व्रजे द्रुतार्थी वाणिज्यं विद्यार्थी च बहु श्रुतः । ऋतुकालमप्यर्थी मानार्थी
 तपति व्रजेत ॥ २६ ॥ मुखं पद्मदलाकारं वचश्चन्दनशीतलं । हृदयं कर्त
 सद्यः त्रिविधं धूर्तलक्षणं ॥ २७ ॥ दुर्जनः प्रियवादी च विश्वासं नैव का
 रयेत ॥ मधुस्रवति जिह्वा ग्रे हृदि हाहा हलं विषं ॥ २८ ॥ खरः सर्मपमा
 नाणि परदिडाणि पश्यति । आत्मनो विलम्बात्राणि पश्यन्नपि न पश्य
 ति ॥ २९ ॥ दर्शनीयाश्च ये पूर्वार्धे न वत्तश्च पण्डिताः ॥ दूरस्था यि
 दृश्यन्ते किं शुका इव पुष्पिताः ॥ ३० ॥ मूर्खोऽपि परिहर्तव्यः पुत्र्यक्षो
 द्विपदः पशुः ॥ मिथ्येत वाक्यशलेन अदृष्टः कंठकोयथा ॥ ३१ ॥

सर्पः कूरः खलः कूरः सर्पात् कूरत ए खलः॥ मंत्रौषधिवशाः सर्पः ख
लः केनोपशाम्यति॥ ३२॥ हस्ती हस्तसहस्रेण शतहस्तेन वाजिनः॥ भृं
गि रोगदशहस्तेन देशत्यागेन दुर्जनः॥ ३३॥ हस्तिर्नो कुशहस्तेन
कशहस्तेन वाजिनः॥ भृंगिनो दशहस्तेन खड्गहस्तेन दुर्जनः॥ ३४॥
दुर्जनः परिरुर्न व्यः शस्त्रेणालंकृतोऽपि सन्। माणिना भूषितः सर्पः कि
मसौ न भयंकरः॥ ३५॥ पात्रो पात्रविशेषेण धेनुपन्नगयोरिवानु
गातिः स्ववते क्षीरं क्षीरान्निः स्ववते विषं॥ ३६॥ शुद्धशत्रुमिति ज्ञा
त्वा नोपेक्षेत कदाचन॥ काले दुर्जनतां याति नृणां स्थं कुरुवीजवत्

रामः
॥ ४ ॥

॥ ३७॥ मृदुतैव मृदुं हन्ति मृदुता हन्ति दाहणं। नासाध्यं मृदुना किं
विना स्यात् कूरतो मृदुः॥ ३८॥ षष्ठी के क के दोषा अशीति मधु
पिंगले। शतं काले च षंटे च कुबु स्यान्न न विद्यते॥ ३९॥ स्थानक
रोडु एवाते मैव त्रैहं परित्यजेत्। विश्वासममये कार्यविनाशप्रप
गच्छति॥ ४०॥ वने पुञ्चलितो वह्निर्दहनमूलातिरक्षति। समूहसमु
न्मूलयति आपौघो मृदुशीतलं॥ ४१॥ स्थूलो मावलीवर्दः कस्या
च बहुभाषिणी॥ उषणि च क्षेत्राणि दूरतः परिवर्जयेत्॥ ४२॥
अश्वं यातं गजं मत्तं गावश्चैव प्रसूतिका॥ तथा चान्नः पुरी दासी दूरतः

परिवर्जयेत् ॥ ४३ ॥ दुर्जनं च सदा मित्रं परस्वामि रतां स्त्रियं ॥ गो जी
 र्णां वस्त्र जीर्णं च दूरतः परिवर्जयेत् ॥ ४४ ॥ न विभ्रसेद मित्रस्य मित्र
 स्यापि न विभ्रसेत् कदाचित् कुपितो मित्रं सर्वगुह्यं प्रकाशयेत् ॥ ४५ ॥
 रहस्य भेदं चैभृत्य परदोषानु कीर्तनं ॥ कलह प्रकृतिं चैव दूरतः प
 रिवर्जयेत् ॥ ४६ ॥ न विभ्रसेद मित्रस्य मित्र स्यापि न विभ्रसेत् वि
 भ्रसादु यमुत्पन्नं मूलान्येव निरुत्तति ॥ ४७ ॥ न दीनां च न खीनां च
 भृंगिणां शस्त्रपाणिनां ॥ विश्वासं नैव कर्तव्यं स्त्रीपुत्रकुलेषु च ॥ ४८ ॥
 न नीतौरेषु येषु शाय्यावता एति श्रया ॥ कुमंत्रि संहितो राजा न भवं

रामः
 ॥ ५ ॥

तिचिरायुषः ॥ ४९ ॥ यदीच्छेच्छा श्वतो पीतिं त्रीणि तत्र न कारये
 त् ॥ दूतमर्थप्रयोगं च परेक्षेदोरदर्शनं ॥ ५० ॥ न गच्छेद्दुष्टविश्वा
 सं न कुर्याच्छूलविग्रहं ॥ आत्मना पितृणां क्रोधं मित्रं चैरनकार
 येत् ॥ ५१ ॥ कुतयं मत्रिराजानं विप्रं च वृषलीपतिं ॥ प्रव्राजितं
 व्रतप्रसूतं तसेव त्रिसदा बुधाः ॥ ५२ ॥ कुमंत्रौ नास्ति विश्वासं कु
 भार्या च कुतोरतिः ॥ कुराज्ये नास्ति निर्वृतिः कुदेशे नास्ति जीवितं ॥
 ॥ ५३ ॥ नास्ति सत्पसा दौरे न शौचं वृषलीपतो ॥ मद्यये सोह

दं नास्ति द्यूतकारे त्रयं न हि ॥ ५५ ॥ द्वौ विप्रौ विप्रमग्निं च दंपत्यो गुप्तं
शिष्ययोः ॥ अन्तरं नैव गतं व्यंहरस्य वृषभस्य च ॥ ५५ ॥ लोकया
त्राः भयं लज्जा दाक्षिण्यं त्यागशीलता ॥ पंचयवनविद्यते न कु
र्यात्तत्र संगतिं ॥ ५६ ॥ नां जतं भुक्तं तां याति न वै वा सूर्यवहुश्च
तां न नारी स्थिरबुद्धिः स्यात्तमूर्खः सर्वस्वतं वदेत् ॥ ५७ ॥ अण
शेषो ग्निशेषश्च व्याधिशेषस्तथैव च ॥ पुनर्वर्द्धयते यस्मात्तस्मा
च्छेषं न कारयेत् ॥ ५८ ॥ उद्देगः कलहः कंदु द्यूतमद्य परस्मि

विकारं ५

रामः
॥ ६ ॥

संस्कृतभाषां ८३

यः ॥ तिष्ठामैथुनमालस्यं सेवते तद्विवर्ज्यते ॥ ५९ ॥ परदाशः प
रस्वंच परिवादं परस्वच ॥ परिहासो गुरुस्थाने दूरतः परिवर्जयेत् ॥
॥ ६० ॥ परोक्षे कार्यं हंतारं प्रत्यक्षे प्रियवादितां वर्जयेत्तादृशं मि
त्रं विषकुंभं ययो मुखं ॥ ६१ ॥ कुदेशं च कुचृत्तिं च कुभार्यां कुतश्च
तथा ॥ कुद्वयं च कुभोज्यं च वर्जयेत्पण्डितः सदा ॥ ६२ ॥ उर्वशी
यदिरूपेण रंभायदिति लोतमा ॥ गोपाली मैत्रिका चैव वर्ज
नीयाः परस्त्रियः ॥ ६३ ॥ येषु कार्येषु विद्वेषु सहस्रविपरलो

दयः॥ विपत्तिषु महादोषं परिवर्तेद्विवक्षताः॥ ६४ ॥ भक्ता भक्तसं
 यस्य कार्यं कार्यं चतुष्टयं। सदा कार्येषु संदेहो भेतव्यं सर्वदा बुधै
 :॥ ६५ ॥ भेतव्यं कुलीनां राजा परोपजीविनां॥ भेतव्यं ज्ञात
 शत्रूणां कृतपूर्वेषु कारिणां॥ ६६ ॥ पादपानां भयं वातः पद्मा
 नां शिशो भयं। पर्वतानां भयं वज्रं जंतूनां द्विपदो भयं॥ ६७ ॥
 माता यदि विषं दद्यात् पिता विक्रीयते सुतं। राजा करोति वा
 न्पायं के मेघानां भविष्यति॥ ६८ ॥ यत्र राजा स्वयं वीरः स

रामः
 ॥ ७ ॥

मंत्री सपुरे हितः॥ तत्राहं किं करिष्यामि यतोरक्षा ततो भयं॥ ६९ ॥ वि
 धातुलिविनायस्य ललाटे क्षरमालिका। देवो पितृ हि रात्रौ ति
 उहिर्यलिवितं पुनः॥ ७० ॥ कर्मणि हि प्रधाताति बुद्धिना
 किं प्रयोजनं। पाषाणस्य कुतो बुद्धिस्तदेवो भविष्यति॥ ७१ ॥
 कर्मण्यपि प्रधाताति सन्निकृष्टे भुभेग्रहे। वसिष्ठ दत्त लगे पि
 ज्ञात कीदृः स्वभाजिनी॥ ७२ ॥ सातु क्लृप्तं भवेत्तस्मिन् दोषो
 पियुगं संहतिः॥ गुणोपि दोषतां याति वंकी भूते विधान

रि॥ ७३॥ किं करोति तः प्राज्ञः पर्यमाणः स्वकर्मभिः। प्रा
येणैव हि मर्त्यानां बुद्धिः कर्मानुसारिणी॥ ७४॥ हस्तस्य
भूषणं दानं सत्यं कंठस्य भूषणं। श्रुतं च भूषणं कर्णो भूष
णोः किंप्रयोजनं॥ ७५॥ वरिचं भूषणं स्त्रीणां दुर्माणां यु
व्यभूषणं। स्ववृत्तिर्भूषणं पुंसां यतीनां भूषणं क्षमा॥
॥ ७६॥ नक्षत्रं भूषणं वस्त्रोत्तरीणां भूषणं पतिः। पृथि
वी भूषणं राजा शीलं सर्वत्र भूषणं॥ ७७॥ महतां परि

रामः
॥ ८ ॥

भवं श्रेष्ठं नतीचान्मानमुत्तमं। कंसारिपादघातेन कालियस्य विभूषणं॥ ७८॥
अविभूषितं तोयं अविनीरिपतिवत्। अविः क्षेमं करो रजासंतो घेवाम
राः अविः॥ ७९॥ अविभूषितं तोयं यत्र लेपो न विद्यते। लेपस्थानं
परित्यज्य अन्यस्थाने अविः अविः॥ ८०॥ भस्मना भूयते कांस्यं ताम्रम
मेन भूयते॥ रजसा भूयते ता एतदीवेगेन भूयते॥ ८१॥ असंतुष्टादि
जानकाः संतुष्टश्च महीपतिः॥ सलज्जागणिकानां सानिर्लज्जाश्च कुल
क्षियः॥ ८२॥ पितुरंतं पुरंदर्यान्मातुर्दद्यात्प्रहानसं। गोत्रेष्वात्मसं
संदद्यात्तव्यमेव काष्ठं व्रजेत्॥ ८३॥ कपिलाक्षीरपातेन वाम्बुणी

गमनेन वा विद्याक्षरविचारि स भूदो न रवं बुजेत् ॥ ८४ ॥ भूदो ह
 लेन यो भुंक्ते मासमेकं निरंतरं । जीव्य मातो भवेच्छूदो मृतश्च भो
 प्रजायते ॥ ८५ ॥ स्तनहीना नृयाता ए घृतहीनं तु भोजनं । वस्त्रहीन
 मलंकारं वेद हीनं द्विजाधमं ॥ ८६ ॥ शोभते सलिले यमं शोभते
 वृक्षतो द्विजः ॥ शोभते न यस्या युक्तो वृणं शूरस्य शोभते ॥ ८७ ॥ यज्ञो
 त्वं ववि प्राणां मूर्खा तां कलहो त्वं । पुरुषो त्वं व नारीणां गवां वै
 वत्त एणो त्वं ॥ ८८ ॥ अग्निहोत्रफलं वेदः शीलवृत्तिफलं श्रुतं । रति

रामः
 ॥ ८ ॥

भाषया तालु
 माया शाक दी

पुत्रफला तारी दत्त भुक्त फलं धनं ॥ ८९ ॥ अग्निर्दहति तापेन सूर्यो
 दहति रश्मिभिः । राजा दहति दण्डेन तपसा ब्राह्मणो दहेत् ॥ ९० ॥ स
 नशाकं मृतं मांसं करेण मथितं दधि । तर्जन्या दत्तं चर्षं नृस्यं गोमांसं
 सभक्षणं ॥ ९१ ॥ न हन्यान्न मांसं दद्याद्भृत्यमांसं न दृश्यते । त्रयः शं
 काः परित्यज्य भुंक्ष्व मांसं युधिष्ठिर ॥ ९२ ॥ न मांसं सभक्षणं दोषं न म
 द्यं न वमैथुनं । प्रवृत्तिरेव भूतानां निवृत्तिस्तु महाफलं ॥ ९३ ॥ वतुः
 सागरपय्यं तां यो दद्यात्पृथिवीमिमां ॥ न खादेच्च पिबेद्यो मांसं न त्य
 मेत द्विदुर्वधाः ॥ ९४ ॥ अग्निरागः स्त्रियो मूर्खाः सर्पा राजकुलोति

वा नित्यमेवोपवारेण सद्यः प्राणहरणमिषद् ॥ ८५ ॥ भुक्त्वा मांसं त्वि
 यो वृद्धावा लार्कस्त रुणं दधि । प्रभाते मेधुनं निद्रा सद्यः प्राणहरण
 मिषद् ॥ ८६ ॥ सद्यो मांसं घृतं सद्यो वाला स्त्री क्षीरभोजनं । उक्षोदक
 तरुच्छाया सद्यः प्राणकारणमिषद् ॥ ८७ ॥ अन्नादस्य गुणं पिबं पि
 क्षादस्य गुणं पयः ॥ पयसोऽस्य गुणं मांसं मांसादस्य गुणं घृतं ॥ ८८ ॥
 पंचक्षिपुं पुरा शपंति स्त ब्रौ लुक् श्रुयो नरः ॥ अतिमाती च का मी च
 गुरुद्वेषी तथैव च ॥ ८९ ॥ गोमि विष्टैश्च वेदैश्च सतीभिः सत्यवादि
 मिः । अलुब्धैर्दानशीलैश्च सप्रमि धीर्यते मही ॥ ९० ॥ ३०० ॥ इति

पञ्चान्नं ५ टी

रामः

॥ १० ॥

श्रीवाणके सारसंग्रहे तृतीयशतकं समाप्तम् ॥ ३०५ ॥

॥ ११ ॥

